

A Literatura Galega de fins do s.XX e inicios do s.XXI

(2)

A poesía de fins do XX e comezos do XXI. Temas e autores dos 80 e dos 90. Poetas e tendencias actuais máis relevantes.

1. Contexto histórico
2. Panorama xeral da poesía desta época. Grupos e características
 - 2.1.- A poesía dos anos 70. Os *Novísimos*
 - 2.2.- A poesía dos anos 80. Tendencias e autores. O culturalismo, a poesía do cotián e o experimentalismo
 - 2.3.- A poesía a partir dos anos 90. Características e autores
- 3.- Antoloxía de textos

1.- Introducción. Contexto histórico

Coa chegada da democracia, o panorama social e cultural de Galicia muda radicalmente. Remata a persecución dos usos públicos do galego, que é recoñecido idioma oficial na nosa comunidade pola **Constitución de 1978**, e iníciase unha progresiva normalización da lingua. Complétase o longo proceso de estandarización do galego, coa publicación das **Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego**, que son declaradas oficiais en 1982 e serán a referencia para a maior parte das publicacións escritas.

Por outro lado, regularízase o ensino da lingua e da literatura galegas no ensino non universitario. Isto supón unha grande revitalización do sector editorial en lingua galega, tanto na publicación de libros de texto como de libros de lectura literaria. Ao mesmo tempo, provoca a aparición dun subxénero narrativo de temática e expresión especialmente adaptadas aos gustos adolescentes.

Créanse novas editoriais e dispárase o número de vendas do libro en galego. Algúns autores galegos comezan a ser traducidos a outras literaturas, o que supón unha maior difusión da nosa literatura no resto do Estado. A colaboración institucional, con importantes subvencións á cultura galega por parte da administración autonómica, consolida tamén outros sectores, como o teatro profesional ou o sector audiovisual.

2.- Panorama xeral da poesía desta época. Grupos e características

O último terzo do século XX e os principios do XXI caracterízanse por unha verdadeira eclosión poética e por unha evolución do xénero, que desemboca na decadencia do socialrealismo anterior e na diversificación temática e formal.

Na **década dos 70**, o grupo de poetas denominado os **Novísimos** continúan cultivando este tipo de poesía comprometida mais, a partir da publicación en **1976** de **Con pólvora e**

magnolias de **X. L. Méndez Ferrín** e *Mesteres*, de **A. López Casanova**, comezaranse a explorar novas vías formais e o discurso poético se abrirá a contidos de carácter intimista, existencial e cultural.

A partir da **década dos 80**, consolídase unha importante tendencia culturalista, centrada nunha obsesión polo coidado da forma e a expresión culta. Con posterioridade, xa na **década dos 90**, aparecen novas voces guiadas por unha actitude crítica e irreverente que se expresa cunha linguaxe máis natural e explora os camiños do experimentalismo.

Moitos dos autores deste período agrúpanse en **colectivos literarios** que presentan unha estética común. Aparecen así, na década dos **70**, **Rompente**, integrado por **Antón Reixa**, **Alberto Avendaño** e **Manual María Romón**, en Vigo; e **Cravo Fondo**, integrado por **X. Rábade Paredes**, **Helena Villar** e **Ramiro Fonte**, entre outros, en Santiago. Na década dos **80**, **Xabier Cordal** e **Serxio Iglesias**, entre outros, crean **Ronseltz**; e na década dos **90** aparece o **Batallón Literario da Costa da Morte**, integrado por **Estevo Creus**, **Miro Villar** e **Rafa Villar**, entre outros.

Cobran unha grande importancia **premios** literarios como o **Esquíu**, o **Celso Emilio Ferreiro** ou o **Espiral Maior**, de gran prestixio e alto nivel de participación, que incentivan a creación poética. Tamén son moi relevantes as **revistas** literarias e culturais que comezan a proliferar, entre as que se poden destacar **Dorna**, **Loia** ou **Feros corvos**. Por outro lado, a partir dos anos 80 lévanse a cabo interesantes **experiencias multidisciplinares**, moitas delas de carácter experimental e de creación colectiva, nas que a poesía se interrelaciona coa música, o vídeo e as artes plásticas.

2.1.- A poesía dos anos 70. Os Novísimos.

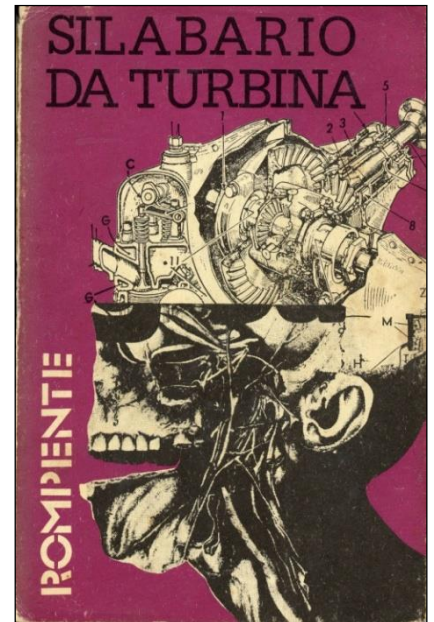
A decadencia da poesía socialrealista comeza na década dos 70 e reflíctese na antoloxía de **M^a. Victoria Moreno Os novísimos da poesía galega (1973)**. Esta obra dá nome a un grupo de poetas aínda preocupados pola denuncia e a reivindicación, que loitan a prol da lingua galega, das liberdades individuais e colectivas e da visión de Galiza como nación. Estes autores introducen progresivamente temáticas intimistas e procuran novos métodos expresivos. Forman parte do **grupo dos Novísimos Darío Xohán Cabana**, **Lois Diéguez**, **Helena Villar Janeiro** e **Xesús Rábade Paredes**.

2.2. A poesía dos anos 80. Tendencias e autores. O culturalismo, a poesía do cotián e o experimentalismo.

X. Mª Álvarez Cáccamo

O CULTURALISMO. Nos anos 80 abandónase a estética socialrealista. Un grupo de autores inicia unha **poesía denominada culturalista**, que manifesta unha gran preocupación formal, un gusto por unha linguaxe culta e un gran coidado na elaboración poética. Volven a empregar, en parte, os metros clásicos, como o soneto ou os versos rimados e de regularidade métrica. En canto á temática, cobra especial importancia o intimismo, a reflexión metaliteraria, os asuntos sociais (cunha visión actualizada) e o culturalismo. É moi significativo neste grupo de autores a presenza de

abundantes referencias culturais, como a intertextualidade. Nas súas composicións toman elementos doutras literaturas (portuguesa, española, hispanoamericana, universal...), desde os clásicos greco-latinos até a época contemporánea. Tamén botan man doutras disciplinas como a mitoloxía, a filosofía, a música, as artes plásticas ou os medios de comunicación. Os principais autores deste grupo son Xosé María Álvarez Cáccamo, Manuel Forcadela, Ramiro Fonte e Miguel Anxo Fernán Vello.

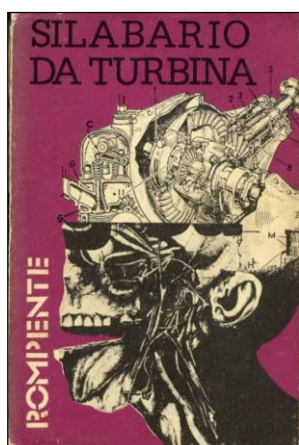
M. A. Fernán Vello

- **Álvarez Cáccamo** (*Praia das furnas*) explora preferentemente o territorio das propias vivencias e a memoria familiar desde a evocación en ton elexíaco ou desde o compromiso reivindicativo.
- **Manuel Forcadela** (*Ferida acústica de río*) presenta unha poesía dominada pola expresión culta e a intertextualidade.
- **Ramiro Fonte** (*Designium*) reflexiona no seu discurso lírico sobre o paso do tempo e a nostalgia e evoca os espazos íntimos con abundancia de símbolos.
- **Fernán Vello** (*Do desexo en corpo e sombra*) é autor dunha obra dominada polo amor, o erotismo, a soidade e a paisaxe.

A POESÍA DO COTIÁN. Como unha reacción ao ás veces excesivo rigor formal da liña culturalista, aparece esta corrente que reivindica unha expresión natural (en ocasións mesmo coloquial) que toma como temática preferida a expresión da realidade máis próxima, da vida do día a día. Os autores desta tendencia reflicten tamén desde o intimismo aspectos biográficos, aínda que sen abandonar totalmente unha certa reflexión social.

- **Pilar Pallarés** (*Entre lusco e fusco*),
- **Lois Pereiro** (*Poesía última de amor e enfermidade*) e, sobre todo,
- **Manuel Rivas.** Este autor, un dos poetas máis relevantes das últimas décadas (a par de excelente narrador) caracterízase por un discurso sinxelo e unha linguaxe directa, aínda que ás veces dotada dunha certa carga simbólica. Algunhas das súas obras principais son *Libro do entroido*, *Balada nas praias do oeste* e *Costa da Morte blues*.

A POESÍA EXPERIMENTAL. Unha reacción máis radical fronte ao culturalismo foi a levada a cabo por autores e colectivos que, recuperando en certa maneira o espírito irreverente das vangardas, realizan unha poesía rupturista e experimental. Mostran unha vocación transgresora na recreación da realidade máis próxima, que se converte no centro da súa poesía. A súa obra emprega os recursos da poesía visual, incluíndo debuxos, fotos e outros elementos visuais, formando collages, caligramas ou xogando coa disposición tipográfica. Os autores desta corrente tamén experimentan con experiencias multidisciplinares relacionadas coa música, o vídeo e as artes plásticas.

- **Xavier Seoane** (Poesía visual),
- os membros do **colectivo Rompiente** (*Silabario da turbina*, libro colectivo): **Antón Reixa** (*Historia do rock and roll*), **Alberto Avendaño** (*Facer pulgarcitos tres*) e **Manuel María Romón** (*Galletas kokoschka non*).

2.3. A poesía a partir dos anos 90. Características e autores.

Na década dos 90 prodúcese unha gran profusión de autores de poesía. A produción poética alcanza o 40 % dos libros publicados en Galicia. Ademais do labor hexemónico da **editorial Espiral Maior**, aparecen proxectos colectivos, moitos deles sen ánimo de lucro, para daren saída a todo o caudal poético desta nova xeración de autores, como as **Letras da Cal** ou as **Edicións do Dragón**. Ademais, coa aparición e a popularización de internet, aproveítanse as novas tecnoloxías para incorporar a poesía a numerosas páxinas web e blogs literarios e revistas literarias, como **Feros corvos**.

Yolanda Castaño

As correntes poéticas emerxentes destas últimas décadas rompen coa medida, co equilibrio e coa procura da beleza formal para potenciar a creación de **textos “desaliñados”** que se distinguen polo seu instinto vital, o seu desequilibrio ou a súa exuberancia, optando pola vía da linguaxe prosaica e polo fragmentarismo na organización estrutural do poema. Dentro da gran pluralidade estética que manifestan estes autores, destaca, daquela, a simplificación formal e conceptual e a linguaxe directa, así como o predominio do subxectivismo e o ton vivencial, a presenza actualizada e puntual da temática social e a marcada preferencia polo versolibrismo.

- **Chus Pato** (*Nínive*),
- **Rafa Villar** (*Liques de memoria*), que compón xunto con **Estevo Creus**, **Miro Villar** e outros poetas o **Batallón Literario da Costa da Morte**,
- **Yolanda Castaño** (*O libro da egoísta*),
- o **colectivo Ronseltz**. Este grupo, cuxo principal representante é **Xabier Cordal**, realiza unha poesía colectiva de gran carga paródica e intención transgresora de expresión vangardista (*Unicornio de cenorias que cabalgas os sábados*).

3.- Antoloxía de textos

1 Dos gregos aprendín que ríos e regatos

Dos gregos aprendín que ríos e regatos son deuses que abandonan por veces os seus pazos e gozan con vagar camiños e meandros, regueiros e fervenzas, torrenteiras e saltos.

Así que non me enganas, oh Miño derrubado no límite do inverno, alá no fin de Marzo, que sei que te apresuras, que sei que vas de paso, a ollar polas ribeiras, nas árbores dos campos, a dádiva de Abril, os galanos de Maio.

MANUEL FORCADELA, *Morte do fadista* (2000)

3 Miña nai traballa nunha fábrica de conservas

Miña nai traballa nunha fábrica de conservas.

Un día miña nai díxome:

o amor é unha sardiña en lata. ¿Ti sabes como se preparan as conservas en lata?

Un día miña nai díxome: o amor é coma unha obra de arte en lata.

Filla

¿sabes de onde vés? Vés

dun viveiro de mexillóns

en lata. Detrás da fábrica, onde podrecen as cunchas

e as caixas de peixe. Un fedor imposible, un azul que non vale. De alí vés.

Ah! dixen eu, entón son a filla do mar.

Non.

Es a filla dun día de descanso.

Ah! dixen eu,

son a filla da hora do bocadillo.

Si, detrás, entre as cousas que non valen.

LUÍSA CASTRO, *Baleas e baleas* (1988)

Ás veces digo amor

Ás veces digo amor

e só teño silencio

ás veces digo patria

e sei soamente que esta é a terra que nos deron

e nela asento os meus pasos para sempre

sen máis preguntas ensarillando o vento

ás veces digo amor

e ninguén fala

e segue o tempo caendo lentamente

medido polo espasmo do reloxo

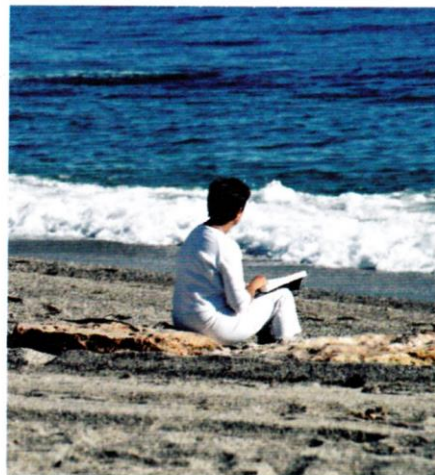
e ti pasas

sen mirar sen me mirar

María

maría
tres sílabas nos beizos
preñadas
de vento/
maría
nome elemental
para escribilo nas paredes
–esprai nos dedos–/
maría
espiral
na
noite
silencio/
maría
corpo concreto
maría
muller:
nas rúas
e...
maría
ti
e eu
espallados
por galicia

MANUEL M.ª ROMÓN (Grupo Rompente) (1979)

Hai veces...

hai veces que sendo feliz,
estando triste,
agardo que volvas,
que regreses a estas mans e a esta voz,
que regreses a este corpo,
con tantas indecisións e madrugadas.

RAFA VILLAR, *O devalo do mar*

5

como un fantasma enviso aqueloutrado
sen me ver

e sigo un pouco máis

calada

levo o selo do teu desleixamento sobre os beizos

e sinais no meu brazo da túa ausencia

levo o rostro mancado e os dentes malferidos

de tanto afastamento

ás veces vorto os ollos sobre a terra

miro de esguello a fiestra do suicida

repito amor

e só ecoa o silencio no baldeiro.

PILAR PALLARÉS, *Sétima soidade* (1983)